
IVADAS

Vytautas Kavolis (1930–1996) – asmuo, kurio nereikia pristatinėti Lietuvos akademinei ir plačiai visuomenei. Pirmiausia jis žinomas kaip vienas iš išeivijos organizacijos *Santara–Šviesa* įkūrėjų ir aktyviausių jos narių. Ši organizacija, užimdama aktyvią pilietinę poziciją, vaidina svarbų vaidmenį šalies visuomeniniame ir kultūriniame gyvenime. Visuomeninę *Santaros–Šviesos* reikšmę liudija jau vien tas faktas, jog prezidentas Valdas Adamkus yra ilgametis jos narys.

Visuomenės sąmonėje Kavolis įsitvirtino ir savo publicistika, kurioje pasisakė pačiais įvairiausiais socialinio, kultūrinio ir akademinio gyvenimo išeivijoje ir Lietuvoje klausimais. Po autoriaus mirties šioje publicistikoje pareikštoms mintims neleido užsimiršti jo bendražygiai ir bendraminčiai, iš kurių pirmiausia paminėtini Leonidas Donskis, Darius Kuolys ir Egidijus Aleksandravičius. Jų dėka Kavolio publicistika įsitvirtino kaip tam tikras viešojo kalbėjimo kanonas. Viešai kalbant pacituoti kokią nors Kavolio mintį yra tapę gero tono ir išsilavinimo ženklu.

Į akademinį Lietuvos gyvenimą Nepriklausomybės pradžioje Kavolis įsiveržė su kapitaliniais lituanistiniais darbais *Sąmoningumo trajektorijos* (Kavolis 1994a (1986)) ir *Epochų signatūros* (Kavolis 1994b (1991)), pasikaitų kursais ir seminarais universitetuose, iš kurių du buvo publikuoti atskirais leidiniais (Kavolis 2016 (1992), 1996a). Naujus horizontus vėrė ir iš anglų kalbos išverstų autoriaus straipsnių rinkiniai *Kultūrinė psichologija* (Kavolis 1995a) ir *Civilizacijų analizė* (Kavolis 1998a). Kartą į Lietuvos mokslo apyvartą patekė Kavolio darbai joje cirkuliuoja iki šiol.

Kavolis yra palikęs neišdilusį pėdsaką ir mokslo veiklos organizavimo srityje. Jis aktyviai dalyvavo atkuriant Vytauto Didžiojo universitetą. Taip pat ženkliai prisidėjo 1996 m. įsteigiant mokslinį žurnalą *Sociologija. Mintis ir veiksmas*.

Turint mintyje visa, kas pasakyta, nenuostabu, jog Kavolio kūrybinis palikimas yra sulaukęs didelio tyrinėtojų dėmesio. Tyrinėjimų tiek daug, kad apsiribosime paminėję tik pačius reikšmingiausius: 3 straipsnių rinkinius (2000, 2005, 2011), žurnalo *Darbai ir dienos* 75 numerį (2021) monografijos dalį (Donskis 2005a (2002); 59–98) ir vieną monografiją (Noreika 2015a).¹

Kavolio kūrybos tyrinėjimams būdinga tai, kad juose paprastai nesiekiama aprėpti jos visumos. Vietoj to gilinamasi arba į atskirus Kavolio kūrybos laukus (filosofiją, pasaulėžiūrą ar sociologiją), arba į atskirus siaurus jos aspektus. Šiokią tokią išimtį šiame kontekste sudaro Donskis (2000a; 2005a (2002); 59–98) ir Arūnas Sverdiolas (2000). Analizuodami atskirus Kavolio kūrybos laukus, pirmasis – pasaulėžiūrą, o antrasis – filosofiją, jie suformuluoja išvalgas apie tai, kas Kavolio kūrybą cementuoja į vieną visumą. Donskis pabrėžia liberalizmo reikšmę kavoliškoje kūryboje, o Sverdiolas – egzistencinės filosofijos vaidmenį. Tačiau šių savo išvalgų abu tyrinėtojai iki galo neišplėtojo ir jos labiau pasiliko darbo hipotezių lygmenyje.

Pagrindinis šios monografijos tikslas – aprėpti Kavolio kūrybos visumą ir atsakyti į klausimą, ar pastaroji turi kokį nors ją vienijantį teorinį branduolį, ar ne.

Minėtą tikslą pasiekti komplikuoja ne tik tai, kad neaišku, kas Kavolio egzistencializmą, liberalizmą ir sociologiją sieja tarpusavyje, bet nemenkų problemų kelia ir jų pačių vidinis sąryšingumas. Tai ypač pasakytina apie jo

¹ Daugiau bibliografinės informacijos šiuo klausimu žiūrėti: Loreta Jakonytė, Daiva Sinkevičiūtė ir Viktorija Vaitkevičiūtė (2000; 498–503) bei Alvydas Noreika (2015a; 168–173).

sociologiją ir liberalizmą. Autorius nėra nei nuosekliai išdėstęs bendrosios savo liberalizmo koncepcijos, nei paaiškinęs, kas atskirus jo sociologinių tyrimų laukus vienija į bendrą teorinę visumą. Atsižvelgiant į visa tai, pagrindinio monografijos tikslo bus siekiama per dalinių teorinių Kavolio sociologijos, liberalizmo ir egzistencializmo pamatų rekonstrukciją. Rekonstravę juos, klausime apie jų genetinius ryšius ir ieškosime atsakymo į klausimą, ar kurie nors iš jų gali būti laikomi funduojančiais visą Kavolio kūrybą, o jei ne – ar jie suponuoja kokius nors fundamentalesnius už save pamatus, ar ne. Tokiu būdu tokia diferencijuojanti tyrimo strategija leis geriau perprasti ne tik vidinį Kavolio sociologijos, liberalizmo ir egzistencializmo sąryšingumą, bet ir jų tarpusavio santykius. Taigi adekviau suvokus pastaruosius, galbūt galiausiai paaiškės, kad tai, kas XX amžiaus dešimtajame dešimtmetyje buvo laikoma orakuliškais Kavolio bylojimais, turi racionalų pagrindą.

Kritiškam skaitytojui gali kilti klausimas, ar galima lyginti nebendramaćius dalykus – mokslą, filosofiją ir pasaulėžiūrą. Suprantama, toks klausimas yra padiktuotas scientizmo, epistemologinės pozicijos, sureikšminančios mokslinį pažinimą ir laikančios jį vienintele validžia žinojimo rūšimi. Monografijoje laikomasi nuostatos, kad tokia pozicija yra pernelyg ribota ir neužtektinai įvertinanti mokslo ryšius su kitomis žmogiškosios kultūros sritimis. Bus vadovaujamasi požiūriu, jog bet kokia socialinė teorija ar tyrimas neišvengiamai suponuoja vienokias ar kitokias filosofines ir ideologines prielaidas. Atsižvelgiant į šį požiūrį, atitinkamai yra suformuluotas ir pagrindinis tyrimo tikslas: išsiaiškinti, ar Kavolio sociologijos filosofines ir politines prielaidas sudaro jo liberalizmas ir egzistencializmas, ar ne. Teigiamo atsakymo atveju ir tikimasi atskleisti bendrą teorinę visos Kavolio kūrybos struktūrą.